

Manuál

**Ako pracovať s témou
marginalizovaných skupín,
cez aktivity neformálneho
vzdelávania.**

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

TÉMA II.

***Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity
neformálneho vzdelávania.***

Mgr. Stela Olejárová

projekt č. 2023-1-SK02-ESC30-SOL-000140064

Obsah

I.	Budovanie povedomia	1
II.	Príklad aktivít k predstavenej téme	5
III.	Záverom	9
IV.	Zdroje	11

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

POVEDOMIE

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

I. Budovanie povedomia

Pri budovaní spravodlivejšej a inkluzívnejšej spoločnosti musíme vynakladať proaktívne úsilie na identifikáciu a odstraňovanie prekážok rovnosti. To predstavuje aj strategický cieľ pri identifikácii prekážok, ktorým tieto skupiny čelia.

Cieľom tejto publikácie nie je poskytnúť obsahovo vyčerpávajúci pohľad na deľbu marginalizovaných skupín. Naším cieľom je identifikovať hlavné problémy, ktorým čelia a vytvoriť neformálne vzdelávacie aktivity, ktoré možno implementovať v rámci vzdelávania mládeže, ktoré by dopomohli k pochopeniu daného problému a tým aj k začatiu riešenia a znižovaniu vplyvov, ktoré podporujú tento stav v spoločnosti.

Pre pochopenie problémov, ktorým marginalizované skupiny čelia musíme chápať na čo konkrétne referujeme. Marginalizácia, inak povedané sociálna exklúzia, sa objavuje pri určitých skupinách ľudí, ktorým je zabránený prístup k určitým oblastiam spoločnosti, prístup k inštitúciám a možnostiam, súčasne je prítomný aj historický bias a finančného nedostatku.

Marginalizácia sa neobjavuje len u jednej konkrétnej demografickej skupiny.

Marginalizácia a vyčleňovanie ovplyvňuje viaceré skupiny v spoločnosti závažným spôsobom. Medzi takéto skupiny radíme napríklad¹:

- **Rasové a etnické menšiny** - jednotlivci z týchto skupín častokrát čelia systémovej diskriminácii a rasizmu, ktorá má často za dôsledok vytváranie predsudkov a tým obmedzovaniu k prístupu v vzdelaní, zamestnaní, kvalitným službám
- **Rodové menšiny** - jednotlivci sú v dôsledku nastavených sociálnych štruktúr vystavený prekážkam týkajúcich sa napríklad nerovnakým podmienkam prijatia do zamestnania, platovým podmienkam, etc.
- **Ludia so zdravotným postihnutím** - jednotlivci sú mnohokrát vystavený fyzickým (architektonickým) bariéram v doprave, verejnom ubytovaní, škole, etc. čo zvyšuje ich závislosť od iných a zhoršuje sociálnu izoláciu

¹ Marginalized groups. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1175?language_content_entity=en

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

- **LGBTQ+ skupiny** - jednotlivci zažívajú diskrimináciu na základe sexuálnej identity v oblasti právnej (uzatváranie manželstiev, adopcia) ale aj sociálnej (šikana, prekážky v získaní zamestnania, etc.)
- **Sociálno-ekonomicky znevýhodnené skupiny** - jednotlivci, ktorí sú marginalizovaný z dôvodu štrukturálnych nerovností, nízky príjem, nestabilita bývania, obmedzené možnosti vzdelania a zamestnania, bezdomovectvo, prisťahovalectvo

Za marginalizáciu vo všeobecnosti môžeme považovať proces, počas ktorého sú jednotlivci systematicky vylučovaní, znevýhodnení či utláčani v rámci konkrétnej majoritnej spoločnosti. Medzi prejavy takéhoto znevýhodňovania patria prekážky v oblasti²:

- **Ekonomickej** - Ekonomická nerovnosť/marginalizácia sa prejavuje v rozdieloch v príjmoch, pracovných príležitostiach, ktoré priamo ovplyvňujú prístup k základným potrebám (bývanie, zdravotná starostlivosť, vzdelanie). Tento nedostatok prístupu k zdrojom a príležitostiam ovplyvňujú životy jednotlivcov ale aj celých území, keďže môže dochádzať aj k nárastu nezamestnanosti a nižšej sociálnej aktivity.
- **Sociálnej** - Prekážky v sociálnej oblasti sa prejavujú nespravodlivým/nerovnakým, diskrimináciou, zaobchádzaním s jednotlivcami, na základe ich príslušnosti k určitej skupine, ktorá sa líši v charakterových znakoch od majoritnej spoločnosti. Toto zaobchádzanie môže prejavovať rôznorodo. Jedná sa najmä o prejavy mikroagresie, poukazovanie na zjavné predsudky, či snaha o presadzovanie takých politík a nariadení, ktoré posilňujú takto nastavenú dynamiku spoločnosti. Takáto stigma ovplyvňuje nielen sociálne odmietanie ale pôsobí negatívne aj voči sebareflexii jednotlivca.
- **Politickej** - Politicky marginalizované skupiny čelia problémom participácie. Napríklad možnosti volieb alebo získavania ich politických predstaviteľov.

Prepájanie týchto oblastí vytvára "bludný kruh", cyklus znevýhodňovania a zvyšovania rozdielov nerovnosti. Aké sú dôvody takéhoto konania, znevýhodňovania a marginalizácie? Dôvody môžu byť zámerné alebo neúmyselné.

² What Is Marginalization? Types, Causes, and Effects,
<https://www.masterclass.com/articles/marginalization-explained>

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

Medzi dôvody, ktoré ovplyvňujú vznik marginalizácie patria³:

- **Diskriminácia** - Sociálne možnosti väčšinovej spoločnosti a ich naladenie priamo ovplyvňuje tvorbu politík a štruktúr, ktoré bránia určitým skupinám priamo sa podieľať sa na fungovaní spoločnosti. ⁴
- **Štrukturálne znevýhodnenie** - Znevýhodnenie spôsobené nedostatočne prispôsobenými priestormi.
- **Chudoba** - Chudoba pôsobí ako faktor, ktorý priamo vytvára bariéry zapojenia sa do spoločenského života a prístupu k príležitostiam, ktoré by mohli zlepšiť životnú situáciu skupín, ktorých sa to priamo dotýka. Je však nutné vnímať odlišné vymedzenia a koncepty pojmu chudoby.

Tabuľka 1: Vymedzenie chudoby

Prístup podľa disponibilných prostriedkov	Prístup podľa životnej situácie
Absolútna chudoba Stav absolútneho nedostatku, prostriedkov, neumožňuje uspokojovať základné životné problémy. Ohrozená existencia človeka.	Relatívna chudoba Neexistencia zdrojov na zaistenie bežných podmienok a pôžitkov, ktoré sú zvyčajné v danej spoločnosti.
Materiálna chudoba Nedostatok materiálnych zdrojov potrebných na uspokojovanie každodenných potrieb.	Nemateriálna chudoba Nedostatok nemateriálnych zdrojov na uspokojovanie každodenných potrieb (vzťahy, čas, aktivity, etc.)
Objektívna chudoba Koncept stanovený na základe stanovenia hranice zvonku, na základe objektívnych kritérií.	Subjektívna chudoba Koncept založený na pocitoch jednotlivcov, skupiny bez ohľadu na oficiálne stanovenú hranicu chudoby v spoločnosti.
Primárna chudoba Stav nedostatočného príjmu, ktorý nepokrýva základné potreby.	Sekundárna chudoba Jedinec pociťuje nedostatok finančných zdrojov na uspokojovanie základných potrieb kvôli iracionálnemu využívaniu existujúcich zdrojov.

Zdroj: Bánovčinová, 2023.⁵

³ Toke, Naia, 2023. Marginalization: Causes, Consequences, and Solutions for Marginalized Communities and People. <https://diversity.social/marginalization-marginalized-groups-people/>

⁴ Odporúčanie: Pozrieť si bližšie súvisiace pojmy - sexizmus, homofóbia, xenofóbia, rasizmus, ageizmus, mikroagresia. <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus>

⁵ Bánovčinová, Andrea, 2023. Chudoba a sociálne vylúčenie.

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

Riešenie marginalizácie nie je jednoduché. Vyžaduje si systémové zmeny na odstránenie nastavených bariér avšak najmä implementáciu podpory rovnosti, rozmanitosti a ich začlenenia vo všetkých vrstvách spoločnosti.

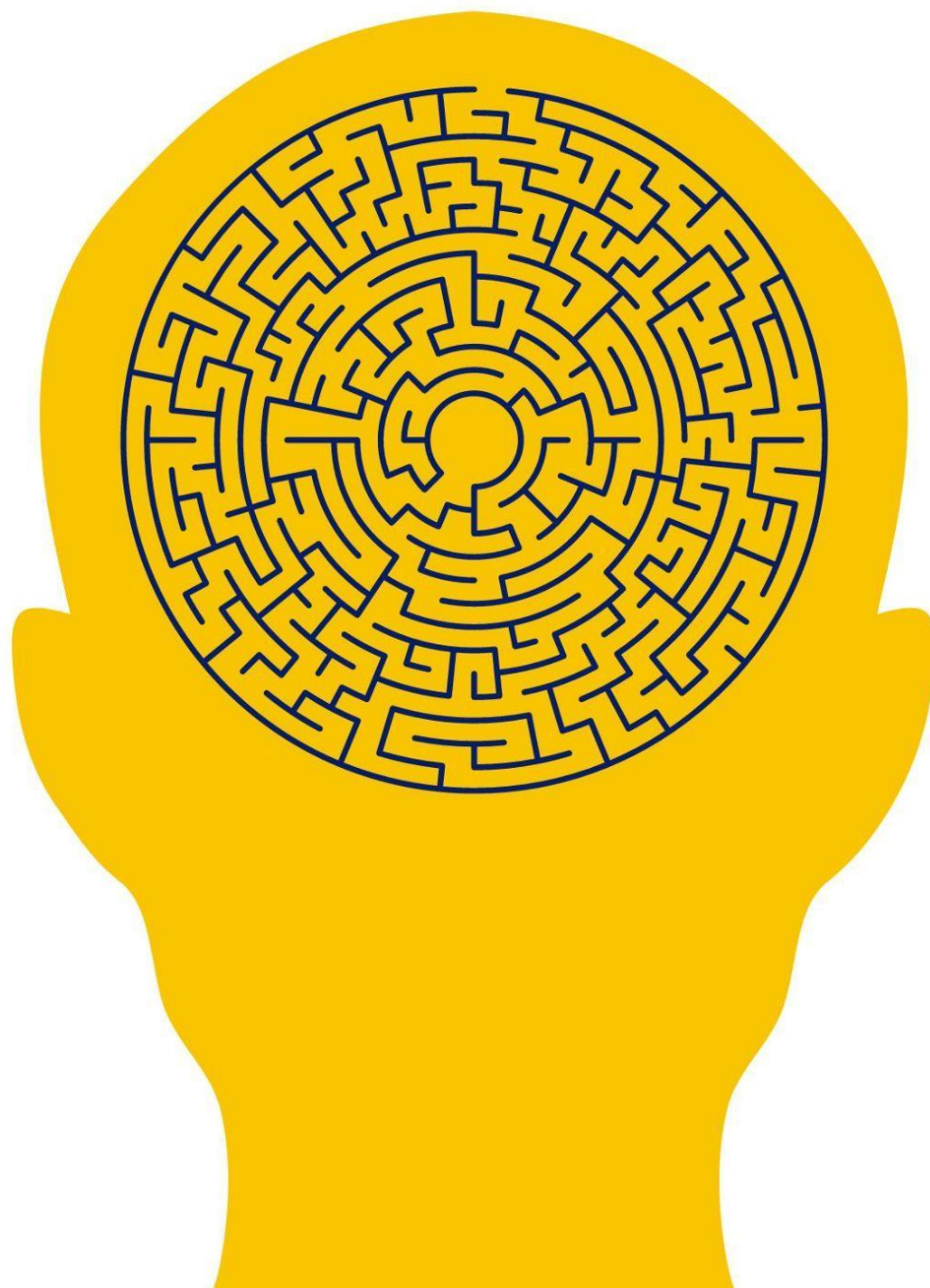
Ako však diskutovať o tejto citlivej téme s mládežou? Takáto konverzácia by mala byť primeraná veku avšak dostatočne pútavá aby dokázala zaujať, vzbudiť pozornosť a začať kriticky rozmýšľať nad danou problematikou. V nasledujúcej kapitole sme predstavili aktivity, ktoré:

- **Podporujú atmosféru dôvery** - Docielenie aktívneho počúvania v bezpečnom prostredí zvyšuje pravdepodobnosť vyslovenia úprimných odpovedí
- **Ukazujú na príklady z blízkeho okolia** - Skutočné príbehy či multimediálne zdroje (videá) dokážu lepšie predstaviť opisovanú situáciu
- **Podporujú kritické myslenie** - Umožnenie skúmania stereotypov a predsudkov otvára diskusie o identifikácii problémov a o možnostiach ich riešenia. Podpora kritického myslenia aktivizuje mládež, ktorá sa následne zapája a je aktívnym členom komunity.

Poskytnutie príležitosti k vedeniu dialógu, sebareflexie, reflexie spoločnosti v ktorej žijeme a jej obhajoby môže slúžiť mladým ľuďom na začiatku cesty v snahe byť angažovanými občanmi, ktorých cieľom je vytvárať inkluzívnejšie prostredie. Začať hovoriť o problematike marginalizácie s mládežou si vyžaduje premyslený postup, ktorý podporuje kritické myslenie a empatiu. **Aktívne vzdelávanie neformálnou hravou** formou dokáže nielen implementovať poznatky o danej problematike ale podporuje aj hlbšie porozumenie.

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

AKTIVITY

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

II. Príklad aktivít k predstavenej téme

- a) Aktivity pre staršiu mládež (10-19 rokov/Druhý stupeň základnej školy a stredná škola)

Slepá mapa mesta (trvanie aktivity 100 minút - podľa účastníkov)

- **Pred aktivitou:**
- Pripravte si toľko kópií slepej mapy mesta (mestskej štvrte) koľko budete mať skupín na základe počtu účastníkov na aktivite a dostatok písacích potrieb (perá, ceruzky, fixy, farbičky, etc.) a iných kreatívnych materiálov (farebné papiere, staré časopisy, nálepky, nožnice a lepidlá) (10 min.)
- Je nutné zabezpečiť aj možnosti digitálneho vyhľadávania
- **Aktivita:**
- Rozdeľte účastníkov do menších skupín, cca 3-4 účastníci na jednu skupinu a každému priradíte jednu mapu (10 min.)
- Požiadajte účastníkov aby vyhľadali, zaznačili a zistili čím sa zaoberajú (50min.):
 - Komunitné centrá v ich meste
 - Miestne organizácie
 - Kultúrne podujatia
- Nechajte každú skupinu odprezentovať svoje zistené výsledky (15min)
- Diskutujte o tom, že či zistené informácie podporujú riešenie problematiky marginalizácie a podporu sociálnej rovnosti (15min)

Ako to vyriešime? (trvanie aktivity 80 min - podľa počtu účastníkov) - ideálny počet účastníkov je 10-12 osôb

- **Pred aktivitou:** (10 min.)
- Pripravte si papieriky s opisom osôb
 - Na začiatku hry sa minimálne jedna osoba nezúčastňuje, charakter tejto osoby je, že trpí 100% stratou sluchu
- Pripravte priestor na aktivitu
 - “Kruhový stôl” - účastníci sedia v okolo jedného stola.
- **Aktivita:**
- Na začiatku aktivity požiadajte každého účastníka aby si vytiahol jednu charakteristiku. Tento charakter medzi sebou nezdieľajú. Vy ako organizátor aktivity požiadate všetkých okrem osoby, ktorá trpí 100% stratou sluchu aby si

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

sadli za stôl. Tento účastník hru pozoruje hru avšak nemôže vstupovať do jej priebehu a debaty (10min)

- Požiadajte účastníkov aby prišli s riešením problému, ktorému čelí osoba mimo kruhu. “Aké všetky opatrenia treba prijať aby mal rovnaké podmienky v živote ako my?” (Hlavným cieľom hry, je prizvať danú osobu k stolu aby im ona predniesla čo potrebuje). Vy ako organizátor do debaty nevstupujete iba kontrolujete jej priebeh. Po 3-5 minútach diskusie odoberiete 1 účastníka mimo kruhu. Charakter tejto osoby sa mení (napr. Po autonehode musí používať vozík). Takto postupujte až kým účastníci budú:
 - a) Si neprizvú tieto osoby mimo kruhu k diskusii
 - b) Za stolom ostanú posledné 3-4 osoby (40min)
- Po skončení aktivity si vypočujte názor ako sa počas nej cítili, identifikujte hlavné emócie a čo ich spôsobovalo (10 min.)
- Táto aktivita slúži na scitlivenie účastníkov, odporúčame ju používať až keď sa skupina lepšie pozná a dokáže spolupracovať.

Ako to vidia médiá? (trvanie aktivity 60 min-podľa počtu účastníkov)

- **Aktivita:**
- Rozdeľte účastníkov do menších skupín (5 min)
- Požiadajte účastníkov aby si vybrali jedno médium a následne aby našli a prečítali si/pozreli videá/ vypočuli si ako médiá zobrazujú marginalizované skupiny
 - Vráťane stereotypov alebo opomenutí (30 min)
- Spoločne diskutujte o záveroch zistení (15 min)
- Požiadajte účastníkov, ktorí identifikovali v rámci svojho reportingu negatívne výstupy, aby vymysleli stratégiu k podpore presnejšej reprezentácie danej skupiny v médiách.

b) Aktivity pre mladšiu mládež (do 10 rokov, prvý stupeň základných škôl)

Vžitie sa do cudzej kože (trvanie aktivity 70 min - podľa počtu účastníkov)

- **Pred aktivitou:**
- Pripravte si rôzne scenáre, do role ktorých sa účastníci budú musieť vžiť (20 min).
- **Aktivita:**

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

- Rozdel'te účastníkov do skupín a každej skupine dajte jeden scenár a rozdel'te role (10 min)
- Požiadajte účastníkov aby sa do role vžili a skrz zahranie scény interpretovali predstavený scenár (20 min)
- Po každej scéne, lektor workshopu moderuje diskusiu a získava odpovede na otázky:
 - Ako sa cítili jednotlivé postavy?
 - Prečo si myslia že došlo k tejto situácii?
 - Čo by pomohlo zlepšiť situáciu?
 - Ako by reagovali účastníci na predstavený scenár?
- Po predstavení všetkých scéne nasleduje spoločná diskusia formou brainstormingu aké kroky by bolo vhodné uplatniť tak aby sa dané scenáre neopakovali aj v realite (10 min)
- Hlavné body "akčného plánu" sa spíšu na veľký flipchartový papier, ktorý sa môže vyvesiť v miestnosti, v ktorej sa účastníci nachádzajú tak aby bolo vidieť na čom sa spoločne zhodli a aké "pravidlá" sú ochotní implementovať do praxe
- **Reflexia na záver**
- Vedúci workshopu zistí či takáto forma aktivita mala zmysel (10 min)
 - Čo ste sa dnes naučili?
 - Môžete body, ktoré ste si spoločne spísali využiť aj počas svojho obvyčajného dňa?
- Scenár príklad:
 - Chlapec (Meno): Nový študent, nehovorí plynulo po slovensky
 - Dievča (Meno): Spolužiačka
 - Učiteľ
 - Učiteľ na svojom predmete zadá skupinovú úlohu. Chlapec (Meno) má problém pochopiť inštrukciám. Ako by mohlo zareagovať dievča s ktorým pracuje? (nasleduje scéna)

Nikto nechce byť sám (trvanie aktivity 45 min)

- **Aktivita:**
- Lektor v krátkosti predstaví pojmy marginalizácia a marginalizované skupiny a príčiny kvôli ktorým sa to deje (15 min)
- Pri prednášaní do diskusie môže vziať účastníkov otázkami:

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

- Poznáte niekoho, kto sa s nechal s iným chlapcom/dievčaťom, kvôli tomu, že inak vyzeral/a alebo hovoril/a? Ako sa ten/tá dotočný/á môže cítiť?
- Lektor po diskusii pustí “storytellingový príbeh” (podľa vlastného uváženia), ktorý zobrazuje jednoduchý príbeh o deťoch z marginalizovaných skupín (napr. So zdravotným postihnutím, iným etnickým pôvodom, etc.) (20 min)
- Účastníci sú následne vyzvaní k (10 min):
 - Povedaniu toho ako si cítili počas sledovania videa
 - Ako vedia oni sami pomôcť k tomu aby nedochádzalo k takémuto vylučovaniu
 - Spracovanie spätnej väzby k tomu, čo sa na workshope naučili

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

III. Záverom

Práca s témou marginalizovaných skupín u mládeže cez aktivity neformálneho vzdelávania pôsobí nielen na hodnotový vývoj jednotlivca ale aj na vývoj v spoločnosti. Praktické aktivity ako sú hry a simulácie umožňujú mládeži “zažiť” situácie, s ktorými sa v doterajšom živote nemuseli stretnúť, čím napomáhame k rozvoju rôznorodej škály soft-skills (empatia, porozumenie, sociálne zručnosti) a k prehĺbeniu informácií o preberanej problematike.

Tento faktor pôsobí na trvalé zmeny v postojoch a správaní. Práca s témou marginalizovaných skupín je dôležitá nielen pre vznik empatickej spoločnosti ale prispieva taktiež k rozvoju občianskej spoločnosti, ktorá dokáže reflektovať na potreby rôznorodých skupín, ktoré v nej existujú.

Pre viac informácií o organizáciách, ktoré, sa venujú predstavenej téme na Slovensku:

- Kto chýba? ⁶
- Štátny pedagogický ústav - Školská sociálna práca so žiakmi z marginalizovaných skupín ⁷
- Človek v ohrození ⁸
- Eduma ⁹
- Nadácia Pontis ¹⁰

⁶ <https://ktochyba.sk/skola>

⁷ https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/projekty/eea_grants/skolska-socialna-praca-so-ziakmi-z-marginalizovanych-romskych-komunit.pdf

⁸ <https://clovekvhrozeni.sk/>

⁹ <https://eduma.sk/>

¹⁰ <https://www.nadaciapontis.sk/>

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

Do and Don't Pre lektorov	
Vytvorte priestor kde všetci môžu vyjadriť svoje myšlienky bez odsúdenia. Otvorená a rešpektujúca komunikácia.	Vyhýbajte sa generalizácii a stereotypom.
Aplikujte rôzne štýly učenia k maximalizácii zapojenia účastníkov.	Nespoliehajte sa výlučne na tradičné vyučovacie metódy.
Tému marginalizácie prispôbte rôznym vekovým kategóriám.	Nepodceňujte prípravu a rozmanité potreby účastníkov.
Vytvárajte priestor pre diskusiu a reflexiu.	

Do and Don't Pre účastníkov	
Buďte emapatickí a rešpektujúci k ostatným.	Nezľahčujte skúsenosti a pocity ostatných účastníkov.
Premýšľajte kriticky.	Neodsudzujte nové názory skôr ako získate všetky potrebné informácie a perspektívy.
Aktívne sa zapájajte.	Vyhýbajte sa urážlivými jazykmi.
Buďte ochotní učiť sa a zdieľať svoje skúsenosti.	Nebojte sa ozvať ak niečomu nerozumiete.

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.

IV. Zdroje

1. **Marginalized groups.** https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1175?language_content_entity=en
2. **What Is Marginalization? Types, Causes, and Effects.**
<https://www.masterclass.com/articles/marginalization-explained>
3. **Toke, Naia. 2023. Marginalization: Causes, Consequences, and Solutions for Marginalized Communities and People.**
<https://diversity.social/marginalization-marginalized-groups-people/>
4. **Bánovčinová, Andrea. 2023. Chudoba a sociálne vylúčenie.**
5. **Kto chýba?.** <https://ktochyba.sk/skola>
6. **Štátny pedagogický ústav - Školská sociálna práca so žiakmi z marginalizovaných skupín.**
https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/projekty/eea_grants/skolska-socialna-praca-so-ziakmi-z-marginalizovanych-romskych-komunit.pdf
7. **Človek v ohrození.** <https://clovekvhrozeni.sk/>
8. **Eduma.** <https://eduma.sk/>
9. **Nadácia Pontis.** <https://www.nadaciapontis.sk/>

Ako pracovať s témou marginalizovaných skupín, cez aktivity neformálneho vzdelávania.